

VITA MOZORAITE

TAUTOSAKOS IR PASAKŲ KNYGŲ VAIKAMS LEIDIMAS LIETUVOJE 1940—1985 m.

Tautosakos kūriniai ir pasakos turi bendrą bruožą — jie vieni iš pirmųjų ateina į vaiko pasaulį. Ikimokyklinio amžiaus vaikai pažinti su literatūra pradeda nuo trumpučių dainelių, skaičiuočių, mįslių, žaidimų, nuo sekamų ar garsiai skaitomų liaudies pasakų, kurios ilgainiui susipina su autorinėmis. Pasakų knygos vaikų gyvenime vaidina ypatingą vaidmenį, tad jų leidimui tenka išskirtinis dėmesys. Pagal gausumą, apipavidalinimo ypatybes jos sudaro atskirą grupę bendrame vaikams išleistų knygų sraute. Sioje grupėje autorinės pasakos taip glaudžiai susijusios su liaudies pasakomis, kad sudėtinga jas atskirti, o kartais įžiūrėti ribą tarp rašytojo sukurtos ar tik perpasakotos ir liaudies pasakos labai sunku; tenka visas šias pasakas jungti į vieną grupę drauge su kitais tautosakos kūriniais, kurie savo ruožtu negali būti atskirti nuo liaudies pasakų dėl vienodos savo kilmės.

Tautos požiūris į liaudies kūrybą parodo jos požiūrį į savo krašto praeitį, kultūrinį paveldą. 1940 metais, pakitus politinei santvarkai Lietuvoje, visi kultūros reiškiniai, tarp jų ir vaikų literatūra, imti vertinti iš klasinių pozicijų. Visa tai, kas buvo sukurta iki 1940 m., turėjo būti peržiūrėta. „Vaikams dar galima panaudoti gausų mūsų liaudies folklorą, jeigu jį atkurti su politine nuovoka, kaip tai darė Petras Cvirka“, — teigė LTSR rašytojų sąjungos pirmininkas J. Šimkus II šios sąjungos plenumo 1949 m.¹ Per pirmąjį tarybų valdžios dešimtmetį vaikams lietuvių kalba išleista labai nedaug: 7 lietuvių, 6 TSRS ir 3 užsienio tautų liaudies pasakų knygos, 3 lietuvių liaudies dainos atskiromis knygelėmis ikimokyklinio amžiaus vaikams ir 1 smulkiosios tautosakos knyga. Įvertindamas šią produkciją LTSR rašytojų sąjungos valdybos III plenumo 1950 m., poetas V. Reimeris pareiškė: „Prie pasakų, padavimų, prie dainų, patarlių, mįslių reikia prieti turint tvirtą marksistinį žvilgsnį, tačiau dažnai leidžiant tautosakinius kūrinius vaikams kaip tik ir stinga šio žvilgsnio“². Vienintelę išleistą smulkiosios tautosakos knygą „Įspėk mįslę“ T. Šuravinas sudarė (1948 m.) „be reikiamo idėjinio lygio“: „Į rinkinį pateko buožių, išnaudotojų kurto folkloro, o jo reikėjo atsisakyti“³. Buvo siūloma atrinkinėti ir teikti vaikams tik

¹ Lietuvos valstybinis meno archyvas (toliau — LVMA). — F. 34. ap. I, b. 57. — L. 88.

² Reimeris V. Už naujus pasiekimus lietuvių tarybinėje vaikų literatūroje: Su trumpintais pranešimas Lietuvos TSR Tarybinių rašytojų sąjungos valdybos III plenumo // Lit. ir menas. — 1950. — Spalio 15.

³ Šimkus J. Dėl literatūros vaikams ir jaunimui // Pergalė. — 1949. — Nr. 2. — P. 75.

tuos tautosakos kūrinius, kuriuose vaizduojamas darbo žmogaus išnaudojimas ir jo kova su spauda ir religija⁴.

Rūpestingas tautosakos kūrinių atrinkinėjimas, jų perkūrimas „su politine nuovoka“, reikalavimas teikti vaikams kuo daugiau realistių kūrinių, „kuriuose atsispindėtų laimingas vaikų gyvenimas tarybinės santvarkos sąlygomis, pionierių pasaulis, tautų draugystė, mūsų kolektyvinis kaimas, tarybinio patriotizmo jausmai ir visa eilė kitų svarbių klausimų“⁵, lėmė nedažną tautosakos knygų pasirodymą. Seštojo dešimtmečio pradžioje susirūpinta dėl jų trūkumo ir nurodyta, kad reikia leisti kuo daugiau lietuvių liaudies pasakų, taip pat supažindinti vaikus su kitų TSRS tautų liaudies kūryba⁶. A. Liobytė, tuometinė Valstybinės grožinės literatūros leidyklos originaliosios vaikų literatūros redaktorė, respublikiniame pasitarime vaikų literatūros klausimais skundėsi: „Tautosakos kūrinių vaikams labai trūksta, tai mes žinome. Bet leisti jų itin sunku. Jeigu kartais atsiranda kokia tautosakos knygelė, tai gauna per galvą“⁷. Su labai didelėmis kliūtimis susidurta atrenkant vaikams liaudies pasakas.

XX a. pirmojoje pusėje (iki 1940 m.) kildavo įvairių diskusijų tarp rašytojų, pedagogų, leidėjų: dėl liaudies pasakų žiaurumo, dėl „velnioiškimų“ V. Haugo ir brolių Grimų pasakose; kada vaikams galima pateikti originalias, o kada verstines liaudies ir autorines pasakas; ar S. Pero, V. Haugo, H. K. Anderseno ir kitų garsiausių užsienio šalių rašytojų pasakas tinka Lietuvos vaikams ir pan.

Tarybiniais metais leidžiant pasakas kilo kitokio pobūdžio problemų. Viena iš svarbiausių — kaip atrinkti ir leisti vaikams lietuvių liaudies pasakas, traktuojant jas kaip ikitarybinę literatūrą. Iki 1944 m. tokių pasakų knygų išleista nebuvo. Iš Kauno pasitraukus vokiečiams, Valstybinės leidyklos patalpose rastos J. Balio parengtų pasakų rinkinio korektūros. Jomis ir pasinaudota „Lietuviškų pasakų“ knygai leisti. Leidyklos vyriausiasis redaktorius V. Drazdauskas smarkiai nukentėjo po šios knygos pasirodymo, nes „čia buvo surinkta ne tai, kas yra gražiausia mūsų pasakinėje literatūroje, ne tai, kas liudytų mūsų tautos pastangas iškilti iš tamsos ir nelaisvės į laisvę ir šviesą, bet nešvankūs, reakcingi mūsų pasakinės tautosakos gabalai. Susižavėjęs viena kita padoresne, turbūt tik per nesusipratimą į tą rinkinį patekusia pasaka, aš tas iš fašistinio šiukšlyno ištrauktas korektūras pasirašiau spausdinti. Į reikalą pažiūrėjau nerimtai, ne taip, kaip dera idėjiniam tarybiniam žmogui, bet lengvapėdiškai, biznieriškai, kas neturi nieko bendro nei su principingumu, nei su budrumu“ (iš V. Drazdausko „pri-

⁴ Valsiūnienė V. Kelkime vaikų literatūrą į aukštesnį lygį // Lit. ir menas. — 1949. — Sausio 16.

⁵ LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 57. — L. 33.

⁶ Vymerytė A. Apie liaudies pasakų vaikams leidimą // Lit. ir menas. — 1952. — Sausio 6.

⁷ LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 126. — L. 40.

sipažinimo“ rašytojų visuotiniame susirinkime 1946 m. spalio 1—2 d. — stenograma)⁸.

Liaudies pasakų leidimo vaikams imtasi labai atsargiai. 1947 m. išleistas S. Daukanto „Zemaičių pasakos“ buvo kelis kartus rūpestingai perrinktos, tačiau spaudoje pasirodė priekaištų leidyklai, jog į rinkinį esą pakliuvusios pasakos klerikaliniams motyvais⁹. Kiekvieną liaudies pasakų rinkinį turėjo apsvaistinti 1949 m. prie LTSR rašytojų sąjungos susikūrusi vaikų literatūros sekcija. 1952 metais, rengiant spaudai lietuvių liaudies pasakų rinkinį, buvo konsultuojamasi Maskvoje vykusiame sąjunginiame rašytojų pasitarime, „kaip reikia žiūrėti į pasakų leidimą ideologinėje plotmėje ir išsiaiškinti, kas daroma leidžiant pasakas kitose respublikose, pirmiausia Latvijoje ir Estijoje“¹⁰.

Politinio brandumo ir realistiškų tiesų buvo reikalaujama iš kiekvienos pasakos: „Vaikams būtina duoti tokias pasakas, kuriuose liaudies išmintis pralenkia engėją ir pagaliau jį nugalai. Bet geriausia pasaka — tikrovė“¹¹. Todėl, pavyzdžiui, ypač neigiamą įvertinimo sulaukė A. Tiesio atpasakota liaudies pasaka „Neringa ir Naglis“, nes „jie abu galėjo tuos pačius žygius padaryti ir mažesni būdami“ ir joje „neteisingai kalbama apie Dubysą ir Šatriją — vaikai mokosi, žino, kad ne tokia buvo upių pradžia“¹². Užkliuvo pasakos pabaigoje minimas žvejų prašymas, kad Neringa ir Naglis būtų jų valdovai, nes „juk jokia liaudis savarankiškai neužsikraus jungo“¹³. Ilgą laiką buvo pasisakoma prieš J. Basanavičiaus surinktas liaudies pasakas kaip ideologiškai nebrandžiai apdorotas, pernelyg ryškiai atskleidžiančias buržuazinę moralę ir jos nesmerkiančias. Jei neatitiko ideologijos autorinės pasakos, buvo kaltinamas autorius, jei liaudies pasakos, — leidykla. Redaktorai kurį laiką nedrįsdavo savarankiškai jų atrinkinėti ir po kelis kartus kreipdavosi pagalbos į Mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros bei Istorijos institutus.

Ilgainiui požiūris į lietuvių liaudies pasakas ėmė keistis. 1969 metais pasirodė ir J. Basanavičiaus surinktos pasakos, o 1974 ir 1977 m. jos išleistos pakartotinai dideliais tiražais (po 100 tūkst.). Bet ir toliau liaudies pasakas stengtasi vertinti iš ideologinių pozicijų. TSRS Ministrų kolegija 1954 m. rugpjūčio 24 d. nutarė sustiprinti kovą su religija. Respublikai buvo duotas nurodymas 1954 ir 1955 m. neplanuotai išleisti knygų antireligine tematika¹⁴. Greitai tokios knygos pasirodė jaunimui ir suaugusiems skaitytojams, taip pat vienas kitas realistinis kūrinys antireligine tematika vyresniems moksleiviams. Kai 1963 m. LKP CK

⁸ LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 19. — L. 90.

⁹ Шурагин Ф. Новые издания художественной литературы // Сов. Литва. — 1947. — 25 мая.

¹⁰ LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 127. — L. 12.

¹¹ Ten pat. — L. 22.

¹² LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 65. — L. 8.

¹³ Sirijos Gira V. Zalingas tautosakos klastojimas // Tiesa. — 1950. — Spalio 22.

¹⁴ Lietuvos centrinis valstybinis archyvas (toliau — LCVA). — F. R—576, ap. 1, b. 74. — L. 214.

VII plenumė buvo pažymėta, jog reikia leisti daugiau ateistinės literatūros jaunesnio ir vidutinio mokyklinio amžiaus vaikams, pasirodė knygų ir šios kategorijos skaitytojams. Neplanuotai 1963 ir 1964 m. išleisti antireliginių liaudies pasakų rinkiniai „Dangaus virėjas“ ir „Kelonė į dangų“.

Nuo 1977 m. lietuvių liaudies pasakų ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams sumažėjo, „Vagai“ ėmus jų vietoje leisti eksportines pasakų knygas užsienio kalbomis. Po 5 kartus išleistos S. Daukanto „Zemaičių pasakos“ ir „Kaip gaidelis pono dvarą griovė“, 3 kartus — „Saulės vaduotojas“. Kitos knygos išleistos po 1–2 kartus. 13 lietuvių liaudies pasakų knygelių įėjo į seriją „Seku seku pasaką“.

Seštajame dešimtmetyje susilpnėjo politinė cenzūra, ir tautosakinei vaikų literatūrai imta skirti daugiau dėmesio. Nuo 1955 m. knygų pagausėjo, nors buvo leidžiamos ganėtina netolygiai. Pirmąjį pokario dešimtmetį jų skaičius svyravo nuo 1 iki 8 knygų per metus. Antrąjį dešimtmetį svyravimai buvo mažesni (nuo 3 iki 8 knygų per metus), bet 1960 m. lietuvių kalba vaikams nebuvo išleista nė vienos tautosakos knygos. Pastaraisiais dviem dešimtmečiais (1965–1985) leidyba išaugo: kasmet pasirodydavo nuo 6 iki 14 knygų.

Tautosakos knygos netolygiai buvo leidžiamos ir pagal žanrus, atsižvelgiant į tai, jog vaikai mieliausiai skaito pasakas. Iš 286 knygų vaikams lietuvių kalba dainos sudarė 24,2%, smulkioji tautosaka — 3,5%, pasakų knygos — 72,3%. Pastarųjų skaičius per metus svyravo nuo 1 iki 9, dainų knygų — nuo 1 iki 5. Dešimt smulkiosios tautosakos knygelių itin netolygiai pasirodė per 1948 (kai išleista pirmoji) — 1984 m.: 1948 m. — 1, 1958 — 2, iki 1969 m. jų nebuvo, 1970 ir 1971 m. — po 1, 1981 — 2 ir 1984 — 3.

Kai kurios tautosakos knygos kartotos po kelis kartus. Štai 62 lietuvių liaudies dainelių knygas sudaro 30 pavadinimų. Kartojimą nulėmė dažniausiai ne pačios pasakos ar dainelės populiarumas, bet knygos išvaizda, iliustracijų spalvingumas („Du gaideliai“ lietuvių kalba išleisti 7 kartus, „Bėgs pelytė vandenėlio“ ir „Šalia kelio vieškelėlio“ — po 3, „Naujienos“, „Ganau ganau aveles“ — po 4 ir t. t.). Ne kartą „Vaga“, dėl įvairių priežasčių nevykdydama leidybinių planų, vietoje nespėtų parengti spaudai naujų vaikų literatūros rankraščių pakartotinai leisdavo būtent šias didelio formato, gausiai iliustruotas, nedidelės apimties tautosakos kūrinių knygas.

Daugiausia tautosakos knygų skirta ikimokyklinio amžiaus vaikams — 53,8% (154 knygos); jaunesnio mokyklinio amžiaus moksleiviams išleistos 62 knygos (21,7%), vidutinio mokyklinio amžiaus — 68 (23,8%), vyresnio mokyklinio amžiaus — 2 (0,7%) (žr. lentelę). Ikimokyklinukams ir jaunesniems moksleiviams daugiausia skirta lietuviškos tautosakos knygų, vidutinio mokyklinio amžiaus vaikams — verstinių (ypač užsienio šalių). Vadovaujantis principu, kad vaikai pirmiausia turi pažinti savo krašto liaudies kūrybą, lietuvių tautosakos knygų vaikams buvo išleista daugiausia: 139 knygos sudaro 48,6%. TSRS tautų folkloro knygų pasirodė daugiau nei užsienio šalių (atitinkamai 83 ir

Tautosakos vaikams leidimas lietuvių kalba Lietuvoje 1940—1985 m.

Metai	Lietuvių tautosaka				Rusų tautosaka				Kitų TSRS tautų tautosaka				Užsienio šalių tautosaka				Iš viso					
	Ikimokykliniam	Jaunesniam	Vidutiniam	Iš viso	Ikimokykliniam	Jaunesniam	Vidutiniam	Iš viso	Ikimokykliniam	Jaunesniam	Vidutiniam	Vyresniam	Iš viso	Ikimokykliniam	Jaunesniam	Vidutiniam	Vyresniam	Iš viso	Tarp jų			
																			proza	poezija	smulkioji	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1940	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1941	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2	1	1	—
1942	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1943	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1944	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1945	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2	1	1	—
1946	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
1947	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2	2	—	—
1948	2	1	—	3	1	—	—	1	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	6	5	—	1
1949	4	1	—	5	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	1	7	6	1	—
1950	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—
1951	3	—	—	3	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	5	4	1	—
1952	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	3	3	—	—
1953	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2	2	—	—
1954	1	1	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	1	4	2	2	—
1955	5	—	—	5	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	—	2	8	5	3	—
1956	2	2	—	4	—	—	—	—	1	1	—	—	2	—	—	—	—	6	5	1	—	—
1957	1	1	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	2	1	—	—	—	1	5	4	1	—
1958	1	3	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	3	7	4	1	2
1959	5	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	7	2	5	—
1960	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1961	1	2	—	3	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	1	3	1	2	—
1962	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	3	1	2	—
1963	2	2	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	5	3	2	—	—
1964	1	1	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	2	1	—	—	—	1	5	3	2	—
1965	5	1	—	6	—	—	—	—	—	1	—	1	2	—	—	1	—	1	9	4	5	—
1966	9	—	—	9	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	1	2	—	3	14	10	4	—
1967	5	2	—	7	1	—	—	1	—	—	2	—	2	—	—	1	—	1	11	9	2	—
1968	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2	—	2	6	4	2	—

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
1969		4	1	1	6	—	—	—	—	—	1	1	—	2	1	—	2	—	3	11	9	2	—	
1970		3	—	1	4	—	1	—	1	1	1	—	—	2	—	1	2	—	3	10	8	1	1	
1971		1	—	1	2	1	—	—	1	1	—	2	—	3	—	—	1	—	1	7	6	—	1	
1972		3	2	—	5	1	—	—	1	—	—	2	—	2	1	—	2	—	3	11	9	2	—	
1973		4	—	—	4	1	1	1	3	2	—	1	—	3	—	—	2	—	2	12	8	4	—	
1974		2	2	—	4	2	—	—	2	1	—	1	—	2	—	—	3	—	3	11	8	3	—	
1975		1	—	—	1	1	—	—	1	1	—	2	—	3	2	1	1	—	4	9	8	1	—	
1976		6	1	—	7	—	—	—	1	1	1	—	1	—	2	1	—	2	—	3	13	8	5	—
1977		3	—	—	3	1	—	—	1	—	—	2	—	2	1	1	2	—	4	10	8	2	—	
1978		2	—	—	2	1	—	—	1	2	—	2	—	4	1	—	1	—	2	9	7	2	—	
1979		1	—	—	1	1	1	—	2	2	—	1	—	3	—	—	1	—	1	7	5	2	—	
1980		5	1	—	6	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	—	1	1	2	10	8	2	—	
1981		3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	3	—	3	7	4	1	2	
1982		1	—	—	1	2	—	—	2	—	—	1	—	1	—	—	2	—	2	6	6	—	—	
1183		4	—	—	4	2	—	—	2	—	—	1	—	1	—	—	1	—	1	8	6	2	—	
1984		5	2	—	7	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	2	—	2	10	6	1	3	
1985		4	1	—	5	1	—	—	1	—	—	1	—	1	1	1	1	—	3	10	8	2	—	

Iš viso 106 30 3 139 16 6 2 24 16 16 26 1 59 16 10 37 1 64 286 207 69 10

64 knygos), o iš visų TSRS tautų gausiausiai atstovaujama rusų tautosaka (jos knygos sudaro beveik trečdajį visų verstinių tautosakos knygų).

Tarp kitų tautų liaudies kūrybos knygų nėra nė vieno smulkiosios tautosakos rinkinio. Iš 69 liaudies dainų knygų 62 — lietuvių, 2 — ukrainiečių, po 1 — rusų, armėnų, moldavų, slovakų ir anglų. Dažniausiai tai pavienių dainų knygelės.

Daugiausia verstinės tautosakos knygų sudaro pasakos — 95,2%, tuo tarpu lietuvių pasakų ir dainų knygų išleista beveik po lygiai. Iš 67 lietuvių liaudies pasakų knygų 44 — pavienės pasakos, o verstinės pasakos dažniausiai buvo leidžiamos rinkiniais. Pavienių pasakų knygelės skirtos ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams, jos gausiai iliustruotos, o rinkiniai — vyresniems moksleiviams, iliustracijos juose užima daug menkesnę vietą.

Greta liaudies pasakų leistos ir autorinės. Per 1940—1985 m. iš viso pasirodė 839 pasakų knygos (į šį skaičių įeina liaudies pasakos ir įvairios autorinės: pasakos-nepasakos, apysakos-pasakos, romanai-pasakos, pjesės-pasakos, eiliuotos pasakos, fantastinės pasakos). Ir nors 1970 m. rašytojas K. Marukas V LTSR rašytojų sąjungos suvažiavime

teigė, kad pernelyg daug leidžiama pasakų knygų vaikams¹⁵, tačiau minėtas skaičius tesudaro 28,1% visų vaikams skirtų grožinės literatūros knygų, išleistų Lietuvoje 1940–1985 m.

Daugiausia pasakų išleista ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams: 351 knyga ikimokyklinukams, 362 — jaunesnio, 132 — vidutinio ir 11 — vyresnio mokyklinio amžiaus vaikams. Eiliuotų pasakų taip pat daugiausia gavo mažesnieji vaikai — 85 knygas. Vyresnio mokyklinio amžiaus vaikams teisleistos 2 tokios knygos, tačiau jiems skirta dar 10 pjesių-pasakų knygų.

Autorinių lietuviškų pasakų leidimas buvo susijęs su šiek tiek kitokiomis problemomis. 1955 m. pasitarime vaikų literatūros klausimais originaliosios vaikų literatūros redakcijos vedėja A. Liobytė paminėjo, jog „pasakos leidžiamos tik per didelį sunkumą. Po Salomėjos Nėries ir Petro Cvirkos nė vienas rašytojas nerašo pasakų“¹⁶. Iš tikrųjų iki tų metų išleistos tik keturių lietuvių autorių knygos: 1940 ir 1941 m. pasirodė dvi P. Cvirkos atpasakotų liaudies pasakų knygos „Pasaka pasaką veja“ ir „Strakalas ir Makalas“; hitlerinės okupacijos metais Lietuvoje išleistos A. Giedriaus, V. Tamulaičio, P. Rimkūno pasakų knygos. Po karo vėl imta leisti P. Cvirkos pasakas. Iki 1955 m. išėjo 11 jo pasakų knygų (9 pavadinimai), o iš viso išleistos 27 (16 pavadinimų). Iki 1955 m. pasirodė dvi Žemaitės pasakų knygelės (du kartus pakartota „Mano pasakėle“), S. Nėries eiliuota pasaka „Našlaitė“ ir K. Borutos pasakų rinkinys „Dangus griūva“. Kadangi „buržuaziniai rašytojai“ pokario metais nebuvo toleruojami, tai tik tarybinių — S. Nėries ir P. Cvirkos — pasakas tebuvo vertinamos ir dažnai kartojamos. 1945 metais išleista S. Kymantaitės-Ciurlionienės knyga „Dvylika brolių juodvarniais ląksčusių“ sulaukė griežtos kritikos (socialiai ir ideologiškai neįprasminta laimės, kurios ieškoti išėjo trys broliai, sąvoka¹⁷) ir daugiau nepasirodė, nors išleista 1932 m. ji sulaukė didelio pedagogų ir kalbininkų dėmesio dėl gražios kalbos ir dailaus dėstymo¹⁸. Nepalankiai buvo sutiktos ir tarybiniais metais pasirodžiusios eiliuotos K. Binkio pasakos: „Ką teigiama ląklėjančio gali duoti vaikams tokios knygutės, kaip K. Binkio (...) „Baltasis vilkas“, kurioje nėra nė žodžio apie liaudį, apie paprastus žmones, o veikia vieni karaliai, karalaitės ir karalaičiai. Tik žalą vaikų sąmonėje gali padaryti toks kūriny-pasaka, kaip „Vilko vestuvės“, — pareiškė poetas V. Reimeris¹⁹.

Nauji pasakų autorių vardai ėmė ryškėti šeštojo dešimtmečio pabaigoje. 1958 m. išleista J. Avyžiaus knyga „Mažos pasakos mažiesiems“ davė pradžią ištisai šio autoriaus pasakų knygų serijai: „Geležinis nykštukas“ (1962 m.), „Bėkim, žvėrys, pažiūrėti!“ (1964 m.), „Melagio bota-

¹⁵ LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 566. — L. 177—179.

¹⁶ LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 197. — L. 40.

¹⁷ Beriozovas A. Tik pilnaverčius kūrinius jaunajam skaitytojui // Lit. ir menas. — 1949. — Spalio 16.

¹⁸ Dvylika brolių juodvarniais ląksčusių // Tautos mokykla. — 1933. — Nr. 2. — P. 31.

¹⁹ Reimeris V. Už naujus pasiekimus...

gėlis“ (1970 m.), „Kaip kurmis amatą keitė“ (1972 m.), „Juodažvaigždis arklukas“ (1980 m.) ir kt. 1958—1985 m. išleista 13 J. Avyžiaus pasakų knygų, iš kurių pakartota tik viena („Aštuonetas iš Trepsės namų“ išleista 1967 ir 1976 m.). Po 1955 m. pasitarimo vaikų literatūros klausimais pasakų knygų ėmė gausėti. Per dešimtmetį (1955—1964) jų išleista 50. Didelis pasakų knygų srautas buvo sutiktas ne itin palankiai: „Vaikų literatūra turi būti krovinga. Per mažai kūrinių apie partizanus, komunistus, pogrindininkus, karius, internacionalizmą. Per daug leidžiama pasakų, o ypač gyvulinių. Šia prasme nieko naujo K. Kubilinsko knygelėje „Buvo buvo kaip nebuvo“²⁰. Pasakas ėmė ginti rašytojai, poetai, redaktoriai. „Neteisinga reikalauti visai nerašyti apie zuikį ir ežiuką — tik viskas turi būti gyva“, — sakė M. Sluckis vaikų literatūros sekcijos pasitarime²¹. „Pasakos — būtina kūrybos forma vaikams. Neturime ieškoti gyvulinėse pasakose visų socialinių savybių ir naujo gyvenimo elementų“, — tame pačiame pasitarime M. Sluckiui pritarė sekcijos pirmininkė poetė V. Valsiūnienė²².

Pasakų knygų leidimas vis aktyvėjo: 1965—1974 m. pasirodė 74, o 1975—1985 m. — 84 knygos. Po 1955 m. kasmet išeidavo nuo 5 iki 16 lietuviškų pasakų knygų. Jų leidimas lietuvių kalba sumažėjo dėl eksportinių knygų užsienio kalbomis gamybos, kuriai buvo atiduodami dideli geriausio popieriaus kiekiai ir naujaisi poligrafiniai pajėgumai. Be J. Avyžiaus, daugiausia pasakų knygų išleista šių autorių: A. Liobytės (14 knygų — 11 pavadinimų), V. Žilinskaitės (10 knygų — 8 pavadinimai), V. Petkevičiaus (7 knygos — 3 pavadinimai), M. Sluckio (13 knygų — 10 pavadinimų).

Šalia originaliųjų pasakų knygų vaikams nuolat buvo leidžiamos ir verstinės. Iki 1940 m. jos buvo atrenkamos atsargiai, stengiantis nuspėti, kokią įtaką padarys Lietuvos vaikams.

Apie rūpestingą verstinių pasakų atranką kalbėta ir tarybų valdžios metais, tačiau, susiklosčius naujoms istorinėms sąlygoms, pakito požiūris į verstines pasakas ir imta rūpintis daugiausia jų ideologiniais bruožais. Pradėta leisti daug rusų pasakų, pasirodė kitų TSRS tautų autorių ir liaudies pasakų. Pokario metais joms buvo teikiama pirmenybė prieš užsienio šalių kūrinius. 1946—1955 m. pasirodė 42 rusų pasakų knygos, 1956—1965 m. — 23, 1966—1975 m. — 56. Vėliau jų leidimas sumažėjo, ir 1976—1985 m. išleistos 39 knygos. Iš viso per 40 pokario metų pasirodė 158 rusų autorių ir liaudies pasakų knygos. Kaip ir lietuviškos pasakos, dauguma iš jų skirtos ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams (132 knygos — 83,5%). Rusų liaudies pasakos leistos gerokai rečiau nei autorinės (22 liaudies pasakų knygos sudaro 14%, tuo tarpu lietuvių liaudies pasakų knygos sudarė 21% visų lietuviškų pasakų knygų). Vidutinio mokyklinio amžiaus vaikams dal kartus išleistas tas pats rusų liaudies pasakų rinkinys „Auksinis kalnas“ (1973 m.;

²⁰ Aleksa O. Mintys apie didelius ir mažus // Lit. ir menas. — 1959. — Sausio 17.

²¹ LVMA. — F. 34, ap. I, b. 127. — L. 20.

²² Ten pat. — L. 22.

1976 m. jis pasirodė „Pasaulio pasakų“ serija). Mažiesiems skaitytojams buvo skirtos pavienės pasakos ir nedideli rinkinukai po 2—3 kūrinius.

Rusų liaudies pasakos leistos su pertrūkiais, o autorinės nuo 1946 m.— beveik nuolat (neišleista tik 1961 ir 1962 m.). Iš viso išėjo 93 knygos, iš kurių 85 skirtos ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams. Atrinkti pasakas nebuvo sudėtinga. Jas be perstojo leido Maskvos leidyklos „Malyš“ ir „Detgiz“, kurios pačios ir rekomendavo savo leidinius kitoms leidykloms. Pirmosios pokario metais pasirodė keturios eiliuotų pasakų knygos: K. Čiukovskio, S. Maršako, A. Vedenskio. Nuo 1949 m. imta leisti A. Puškino pasakas (19 knygų).

Ikityrinių rusų autorių pasakų knygos dažniau leistos iki aštuntojo dešimtmečio. Vėliau, gausėjant naujų autorių, jų sumažėjo. Išėjo šios knygos: K. Ušinskio — 8, D. Mamino-Sibiriako — 6, L. Tolstojaus — 2, V. Odojevskio — 3. Pasirodė ir P. Jeršovo „Arkliukas Kupriukas“, S. Aksakovo „Raudonoji gėlė“.

Rusų tarybinių autorių pasakos imtos intensyviau leisti septintajame dešimtmetyje. Iki tol dažniau pasirodydavo K. Čiukovskio, S. Maršako, S. Michalkovo, o vėliau ir kitų rašytojų knygos. Lietuvių vaikams išleista visa A. Volkovo knygų apie Stebuklų šalį serija, trys N. Nosovo knygos apie Nežiniuką ir jo draugus. Pakartotinai dažniau leistos klasika tapusios rusų autorių pasakos. Tarybinių rašytojų knygų atrankai nemažai reikšmės turėjo ideologinės pasakų idėjos: visose liaudies pasakose išnaudotojai būdavo nubaudžiami; Spalio socialistinės revoliucijos esmė išdėstė J. Oleša savo pasakoje-romane „Trys dručkiai“; mokslo ir technikos revoliucijos laimėjimus ir komunistinės santvarkos pergalę prieš kapitalistinę pavaizdavo N. Nosovas fantastinėse pasakose „Nežiniukas Saulės mieste“ ir „Nežiniukas Mėnulyje“. 1953 m. buvo numatyta išleisti P. Bažovo surinktas „Uralo pasakas apie Leniną“²³, taip ir nepasirodžiusias „direktyvinių organų nurodymu“ (faktiškai dėl Stalino mirties).

Be rusų, leistos ir kitų TSRS tautų pasakos. Iš pradžių jos pasirodydavo retai ir tik liaudies. 1952 m. spaudoje Valstybinė grožinės literatūros leidykla paraginta daugiau leisti TSRS tautų pasakų²⁴. Iki 1962 m. šios knygos išeidavo su pertrūkiais, bet vėliau kasmet pasirodydavo nuo 2 iki 6 knygų. Iš viso išleista 91 pasakų knyga, iš kurių 56 — pavienės liaudies pasakos ir jų rinkiniai. Nors dauguma pasakų knygų (53) skirtos ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams, bet, priešingai nei lietuvių ir rusų, TSRS tautų liaudies pasakų rinkiniai dažniau skirti vidutinio mokyklinio amžiaus vaikams (26 rinkiniai). Ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams išleista atitinkamai 12 ir 16 liaudies pasakų knygų.

Pirmoji TSRS tautų liaudies pasakų knyga pasirodė 1941 m., antroji — 1945 m. Pastarąją išvertė S. Nėris. Į abu rinkinius įėjo tik iki 1940 m. TSRS sudėtyje buvusių tautų pasakos (į 1945 m. išleistą rinkinį

²³ LCVA. — F. R-576, ap. I, b. 30. — L. 1.

²⁴ Vymerytė A. Apie liaudies pasakų...

jeina vienintelė lietuvių kalba rinkinyje pasirodžiusi rusų liaudies pasaka apie Staliną). Tuo metu Tarybų Sąjungoje mažai buvo žinoma Pabaltijo tautosaka, taip pat ir pasakos. Jas buvo būtina išversti į rusų kalbą ir „ideologiškai atrinkti“. Todėl lietuvių kalba daug anksčiau pasirodė jau seniau atrinktos ukrainiečių (1949, 1955 m.), Rytų tautų (1951 m.), tadžikų (1952 m.), uzbekų (1954 m.), gruzinų (1956 m.), o ne Pabaltijo tautų liaudies pasakos. Latvių ir estų liaudies pasakos išleistos tik 1957 m. Iš viso lietuvių kalba pasirodė 22-iejų tautų liaudies pasakų rinkiniai ir pavienių pasakų knygelės patiems mažiausiems skaitytojams, taip pat 9 bendri pasakų rinkiniai. Dauguma pasakų rinkinių pakartoti „Pasaulio pasakų“ serijoje.

Autorinių TSRS tautų pasakų knygų pasirodė nedaug: 29 ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams ir po 3 vidutinio ir vyresnio. Šios knygos imtos leisti lietuvių kalba tik nuo 1961 m. (kai kuriais metais jų iš viso nepasirodydavo). Beveik visų tautų autorinės pasakos — tarybinio laikotarpio rašytojų. Iš bendro Lietuvoje išleistų pasakų knygų skaičiaus TSRS tautų (išskyrus lietuvių) pasakų knygos sudaro 28%, tačiau iš šio skaičiaus 64% — rusų pasakos.

Užsienio šalių pasakų 285 knygos sudaro 31,8% visų pasakų knygų, išleistų Lietuvoje per aptariamą laikotarpį. Iš jų 20,8% — liaudies pasakos. Kaip ir TSRS tautų, dauguma jų skirtos vidutinio ir vyresnio mokyklinio amžiaus vaikams. Užsienio šalių pasakų knygų leidimas Lietuvoje buvo nutrūkęs tik pirmaisiais tarybų valdžios metais, kai labiau rūpintis rusų tarybinės literatūros leidimu. Karo metais vaikams išėjo tik lietuvių ir vokiečių pasakos. 1943 m. atskira knyga pasirodė A. Holsto eiliuota pasaka „Mokykla miške“ ir V. Vespero „Linksmos pasakos“, 1944 m. — epas „Gudrūna“.

Po karo pirmoji užsienio šalių pasakų knyga buvo „Jūrininko Sindbado nuotykių“, kaip jie surašyti knygoje, pavadintoje „Tūkstantis ir viena naktis“. 1946 m. nepasirodė nė vienos pasakų knygos, o nuo 1947 m. buvo leidžiamos kasmet ir jų skaičius svyravo nuo 2 iki 15, tačiau liaudies pasakas pradėta nuolat leisti tik nuo 1965 m. (kasmet pasirodydavo 1—5 knygos). Arabų pasakos dar išėjo 1947 m. („Aladinas ir jo stebuklingoji lempa“) ir 1949 m. (4 pasakos iš „Tūkstančio ir vienos nakties“ rinkinio). Nuo 1953 m. imta leisti ir kitų šalių, net tokių egzotiškų, kaip Indija, Birma, Japonija, Kuba, Mongolija, Gvinėja Bisau, Nepalas ir kt., liaudies pasakų knygas. Šeštojo dešimtmečio pabaigoje, prasidėjus TSRS ir Kinijos santykių atšilimui, Lietuvos leidykloms primygtinai buvo siūloma leisti kuo daugiau Rytų tautų, o ypač Kinijos, liaudies ir autorinių kūrinių. 1960—1970 m. vaikams kasmet išeidavo po 1—2 kinietiškų pasakų knygas.

Autorinių pasakų knygų ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus nuo 1947 m. iš pradžių su pertrūkiais, vėliau — kasmet. Pirmosios (91 ir 191) (arba 91 ir 191) liaudies pasakų knygos, kurias išleido F. Rablė „Gargantiua ir Pantagriuelis“ bei Dž. Svifto „Guliverio kelionės“. Po jų 1949 ir 1951 m. pasirodė Š. Pero pasakų 4 knygelės, kuriose

sios kaip pasakos vaikams buvo pateiktos šios perdirbtos knygos:

nepažymėta vertėjo pavardė. Ilgainiui į lietuvių kalbą buvo verčiama vis daugiau užsienio autorių pasakų knygu — klasikinių ir naujųjų. Pirmąjį pokario dešimtmetį dauguma jų, kaip ir liaudies pasakos, buvo verčiamos iš rusų kalbos. Šie vertimai vėliau buvo kritikuoti: nurodyta, jog nepaprastai skirtinga kalba parašytos liaudies ir autorinės įvairių tautų pasakos, išverstos iš rusų kalbos, skamba vienodai, nes rusų kalboje pasakose dažnai vartojamos mažybinės formos, kurios paskui perduodamos vertimams į lietuvių kalbą; pabrėžta, jog pasakas būtina versti iš originalo ir nesistengti „liaudinti“, kaip tai darė J. Balčikonis, versdamas V. Haufo, H. K. Anderseno, brolių Grimų, S. Pero pasakas²⁵. V. Haufo pasakus ir toliau buvo leidžiamos tik J. Balčikonio verstos, o kitų klasikinių pasakų pasirodė nauji D. Urbo ir R. Jankevičiūtės vertimai. Aštuntajame ir devintajame dešimtymetyje vis mažiau pasitaikydavo pasakų vertimų iš rusų kalbos (ir ne tik pasakų), tačiau reikia pasakyti, kad beveik visos knygos, išverstos iš užsienio kalbų, jau anksčiau buvo pasirodžiusios rusų kalba, t. y. patvirtintas jų „ideologinis ir pedagoginis teisingumas“. Norint išversti knygą iš užsienio kalbos dar jai nepasirodžius TSRS teritorijoje rusų kalba, reikėjo gauti specialų leidimą iš TSRS valstybinio leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų komiteto. O leidimą buvo galima gauti tik literatūrai, kurią tikslinga leisti Tarybų Sąjungoje, atsižvelgiant į kūrinio politinę, ideologinę naudą. Net į rusų kalbą jau išversto užsienio kūrinio vertimą buvo būtina derinti prie rusiškojo, kuriame kūrinyms neretai būdavo kupiūruojamas ar net „pataisomas“²⁶. Ne vienas TSRS tautų rašytojas savo laiškuose „Vagos“ leidyklai išreiškė nepasitenkinimą, kad jų pasakų knygos bus verčiamos ne iš originalo — baltarusių, ukrainiečių, moldavų ar kt., — o iš rusų kalbos²⁷.

Kai kurių autorių pasakų knygos buvo kartojamos, tačiau tame procese sunku įžvelgti kokį nors dėsningumą. H. K. Anderseno pasakų rinkiniai išleisti 6 kartus ir dar 2 knygelės po 1 pasaką. Pirmieji pasirodė 1950, 1951, 1957 ir 1966 m. Praėjo 18 metų, kol 2 kartus pamečiui išleista ta pati knyga „Laukinės gulbės“ (1984 m. — 100 tūkst. egz. ir 1985 m. — 45 tūkst. egz. tiražu). Panašiai atsitiko ir su V. Haufo pasakomis (rinkiniai išleisti 1949, 1956, 1962, 1977 m.), retai leisti brolių Grimų pasakų rinkiniai. Kai kurios klasikinės užsienio šalių pasakos buvo pakeistos rusų rašytojų atpasakotomis, perdirbtomis, ir skaitytojai neturėjo progos susipažinti su originalo vertimu. Tarybi aisia metais K. Kolodžio „Pino-kij“, išleista tik 1965 ir 1973 m. (prieš tai — 1926 m.), pakeitė A. Tolstojaus „Auksinis raktelis, arba Buratino nuotykiiai“ (1947, 1951, 1954, 1976 m.), L. F. Baumso „Ozo šalies burtininką“ (taip nė karto ir nepasirodžiusį nei lietuvių, nei rusų kalba) — A. Volkovo „Smaragdo miesto burtininkas“, H. Loftingo „Daktarą Dolitlį“ (tik 1972 m. išleista „Prano Mašioti knygnėlyje“) — K. Čiukovskio „Daktaras Aiskauda“ (1947,

²⁵ Petrauskas V. Vertimo keliais // Naujos knygos. — 1978. — Nr. 9. — P. 38—40.

²⁶ LVMA. — F. 34, ap. 1, b. 377. — L. 10.

²⁷ LVMA. — F. 23, ap. 1, b. 377. — L. 11.

1957, 1968 m.). Kai kurios jau klasikinėmis tapusios užsienio šalių autorių pasakų knygos leistos itin retai. Tik 1958 m. pasirodė Dž. Griuelo „Skudurinės Onutės pasakėlės“, 1959 m. — B. Poter pasakos, 1957 m. — L. Kerolio „Alisa Stebuklų šalyje“ ir 1965 m. — „Alisa Veidrožio karalystėje, 1958 ir 1984 m. — A. Milno „Mikė Pūkuotukas“. Dž. Rodario tik „Čipolino nuotykių“ išleisti 2 kartus (1956 ir 1971 m.), kitos jo knygos pasirodė po vieną kartą („Dželsominas Melagių šalyje“ — 1962 m., „Žydrosios Strėlės kelionė“ — 1958 m., „Pasakos telefonu“ — 1968 m.).

Verstinės pasakų knygos (TSRS ir užsienio šalių) sudaro 54% visų verstinės literatūros knygų, išleistų 1940—1985 m. Iki septintojo dešimtmečio vidurio jų pasirodydavo mažiau nei realistinių verstinių kūrinių, tačiau vėliau ėmė intensyviai daugėti, ir verstinių pasakų knygų leidyba gana sparčiai ėmė vyti realistinių kūrinių leidybos rodiklius. Tai ypač ryšku aštuntojo dešimtmečio pabaigoje—devintojo pradžioje, kai imta mažiau leisti rusų rašytojų realistinių kūrinių. Verstinių pasakų dalis iš bendro verstinių knygų srauto mažai kuo skiriasi nuo analogiško užsienio šalių rodiklio (Vokietijoje — 58%, Prancūzijoje — 51%)²⁸. Tačiau labai skirtingos šalių proporcijos: nė vienoje užsienio šalyje neskiriama tiek dėmesio vienos tautos kūrybai, kiek Lietuvoje — rusų autorių ir tautosakos knygoms.

Dalis Lietuvoje išleistų originalių ir verstinių tautosakos ir pasakų knygų įėjo į serijas. „Seku seku pasaką“ (1966—1975 m.) buvo pirmoji specialiai vaikams sukurta serija (ji apėmė knygas ikimokyklinio amžiaus vaikams). Per 9 serijas egzistavimo metus išleista 21 knyga, iš kurių 15 — originalios (14 — liaudies, 1 — autorinė, t. y. JAV lietuvių rašytojos S. Tomarienės) ir 6 — verstinės (5 — čekų rašytojo V. Stanovskio, 1 — S. Pero). Į kiekvieną knygutę įėjo po vieną pasaką. Daug darbo čia turėjo įdėti dailininkai iliustruotojai. „Tačiau ši serija nesušvytėjo visomis spalvomis, kaip galėjo sušvytėti, ir „paskendo“ bendrame knygų sraute“²⁹.

1976 m. pradėta leisti serija „Pasaulio pasakos“ buvo skirta jaunesnio ir vidutinio mokyklinio amžiaus vaikams. Iki 1985 m. į ją įėjo 32 verstinių pasakų rinkiniai. Daugumą sudarė liaudies pasakos (94%), įėjo ir autoriinių pasakų rinkiniai — H. K. Anderseno, V. Haufo, brolių Grimų. 31% šios serijos knygų — pakartotiniai leidimai, o likusios (20 knygų) — pirmąkart išleistos lietuvių kalba.

Be minėtų serijų, tautosakos ir pasakų knygos įėjo ir į kitas. Viena iš jų pradėta leisti 1976 m. Ji skirta ikimokyklinio amžiaus vaikams ir pavadinta „Vyturiuku“ (pradinis sumanytos serijos pavadinimas buvo „Mano pirmosios knygutės“³⁰). Buvo numatyta leisti kasmet po 7 knyges: 2 — tautosakos, 1 — ikitarybinės literatūros, 3 — tarybinės ir 1 — teminį rinkinį. Dėl įeinančių į šią seriją tautosakos kūrinių nutarta

²⁸ Смородинская М. Д. Некоторые проблемы функционирования переводной литературы для детей, подростков и юношества в зарубежных странах // Библиотекословие и библиография за рубежом. — 1980. — № 76. — С. 28.

²⁹ Stukas J. Vaikų literatūros perspektyvos // Naujos knygos. — 1975. — Nr. 4. — P. 19.

³⁰ LCVA. — F. R-576. ap. l. b. 449.

nutraukti serijos „Seku seku pasaką“ leidimą³¹. Bet ne visada laikytasi išankstinės nuostatos dėl serijos sudėties: tai tautosakos knygelių padaugėdavo iki 4 per metus, tai sumažėdavo iki 1. Su „Vyturiuko“ ženklų pasirodė ir viena kita knyga, anksčiau išėjusi serija „Seku seku pasaką“.

Kelios pasakų knygos įėjo į „Prano Mašiotų knygynėlį“ — paties P. Mašiotų parašytos („Mano dovanėlė“ ir „Pasakėlės“) ir jo išverstos (M. Geislerio „Žalioji miestas“, „Katinas Kniauklys“, „Taikūsis Adomėlis“, H. Loftingo knygos apie daktarą Dolitlį).

Į serijas įėjusios pasakų knygos sudarė tik menką dalį visų Lietuvoje išleistų pasakų knygų. Serijų kūrimas nebuvo vien leidyklos kompetencija. Tam reikėjo gauti TSRS valstybinio leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos komiteto leidimą ir spausdinti ne mažiau kaip po 2 tos serijos knygas per metus. Nuolatinė ideologinė kontrolė bet kada galėjo sustabdyti šį darbą — tiek naujų serijų kūrimą, tiek ir pavienių knygų leidybą. Ir nors buvo leidžiamos pačių gražiausių lietuviškų pasakų, dainų knygos vaikams, bet dėl daugelio iš jų „Vagos“ leidyklos darbuotojams ir rašytojams teko pakovoti su žmonėmis, ieškančiais tik vaikų literatūros utilizacijos galimybių, pažintinės medžiagos pasakose ir siekiančiais išnaikinti „buržuazinius elementus“ tautosakoje.

Vilniaus universiteto
Bibliotekininkystės katedra

Įteikta 1991 m. kovo mėn.

VITA MUZORAITE

PUBLICATION OF FOLK-LORE AND FAIRY-TALE BOOKS FOR CHILDREN IN LITHUANIA IN 1940—1985

Summary

Children begin their acquaintance with literature from folk-lore and fairy-tales, so publishing houses in Lithuania pay much attention to publication of this kind of books. Such books were published from the first years of Soviet system in Lithuania. 139 original and 147 translated folk-lore books appeared from 1940 until 1985. Most of original books are assigned for pre-school age children, translations — for adults. The biggest part of translated folk-lore books devoted to popular fairy tales, but the number of books devoted to lithuanian popular fairy-tales is almost equal to the number of lithuanian folk-songs.

Intensive publication of folk-lore books for children began only from 1955 in Lithuania. On an average only 3 folk-lore books were published every year during the first ten years after the Second World War, 5 books during 1956—1965, 10 books every year during 1966—1985.

Author's fairy-tales and the popular fairy-tales were published in almost equal numbers. 839 fairy-tale books for children were published in Lithuania. P. Cvirka's

³¹ Stukas J. Vaikų literatūros... — P. 20.

fairy-tales were published most frequently during the first years of Soviet system in Lithuania. 27 books written by him appeared until 1985. There were published many fairy-tale books, written by other lithuanian authors such as J. Avyžius, M. Sluckis, V. Zilinskaitė, V. Petkevičius, A. Liobytė.

Russian author's fairy-tale books keep the first place in long row of translated fairy-tales written by authors from various countries. They come to one third of all translations. The fairy-tale books of other peoples of the U.S.S.R. were published as well. The main part of them appeared after 1962.

Fairy-tale books of foreign countries were published from 1945 in Soviet Lithuania. The publication of the classical fairy-tales by brothers Grimm, W. Hauff, S. Perrault, H.Ch. Andersen was accompanied by the fairy-tales by another famous authors of past and modern times. The largest part of those books was translated from russian but not from original languages.

Many difficulties were connected with the publication of folk-lore and fairy-tale books for children in Lithuania in 1940—1985. All literature, created until 1940, was valuated from the position of the working class. Fairy-tales ought to have been more cognitive; folk-lore ought to have been more ideological.

Some folk-lore and fairy-tale books came into series. There were two series created specially for fairy-tale books (popular and author's): „I tell fairy-tale: (existed from 1966 until 1975) and „Fairy-tales of the World“ (created in 1976). The first series was assigned for pre-school age, it included 21 little books — each with one fairy-tale; the second series was assigned for adults and until 1985 it included 32 collected fairy-tales.

Not many books came into these series, and there was no special series for the folk-lore books. Only some of them (short fairy-tales, songs, proverbs and riddles) came into serie for pre-school age children „Field-lark“ (created in 1976).